

ПОЧТОВИЙ М. М.,

доктор юридичних наук, старший
дослідник, заступник директора
(Навчально-науковий інститут права
та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ)

УДК 343.211**DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.72>****ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВИБОРЧИХ ДОКУМЕНТІВ**

У статті аналізуються окремі питання протидії фальсифікації виборчих документів.

Констатовано, що сучасний етап розвитку України характеризується активними демократичними трансформаціями, спрямованими на зміцнення верховенства права, забезпечення прозорості державних процесів та розширення громадянських свобод. У цьому контексті виборчий процес відіграє ключову роль, оскільки є основним механізмом реалізації народовладдя. Проте, попри значні досягнення у реформуванні виборчого законодавства та впровадженні демократичних стандартів, виборча система України стикається з низкою викликів, що гальмують її ефективність та довіру громадян. Одним із них залишається фальсифікація виборчих документів, протидія якій має свої особливості.

Виборчий кодекс України передбачає створення виборчої комісії у кожному населеному пункті України. Для сіл, де у списках виборців є лише декілька сотень осіб, це також є обов'язковим, проте саме зі складом виборчої комісії тут були певні проблеми. Це стосується праці голови та членів сільської невеличкої виборчої комісії, які є родичами або іншими близькими особами у розумінні антикорупційного законодавства.

Встановлено, що чинне законодавство не передбачає жодних заборон для праці близьких осіб, тоді як голова та члени виборчої комісії на період виборчого процесу отримують заробітну плату, приймають колегіальні рішення, щоби забезпечити кожному зареєстрованому виборцю на цій ділянці право обирати або бути обраним. Якщо бюлетені для проведення виборів народних депутатів чи Президента України підробити фактично не можливо, тоді як бюлетені для місцевих виборів – сільського голови чи сільських депутатів – є звичайними папірцями, що певним чином детермінує порушення на таких місцевих виборах.

Аргументовано, що для протидії фальсифікації виборчій документації потрібно проводити навчання нових та підвищувати кваліфікацію уже досвідченим членам виборчих комісій, проходження навчання, в тому числі на предмет дотримання антикорупційного законодавства, має стати обов'язковим. Такі по суті індивідуальні заходи запобігання порушенню фальсифікації виборчій документації потребують змін виборчого законодавства. Перспективним напрямом подальших досліджень є проблеми конфлікту інтересів під час проведення місцевих виборів у невеличких населених пунктах.

Ключові слова: документ, виборчий документ, фальсифікація виборчих документів, кримінологічна характеристика, індивідуальне запобігання злочинності, запобігання фальсифікації виборчих документів.

Pochtovyi M. M. Specific issues of combating fraudulent election document forming

The article analyzes certain issues of combating falsification of electoral documents.

It is stated that the current stage of Ukraine's development is characterized by active democratic transformations aimed at strengthening the rule of law, ensuring transparency of state processes and expanding civil liberties. In this context, the electoral process plays a key role, as it is the main mechanism for implementing democracy. However, despite significant achievements in reforming electoral legislation and implementing democratic standards, the electoral system of Ukraine faces a number of challenges that hinder its effectiveness and citizens' trust. One of them remains falsification of electoral documents, the counteraction to which has its own characteristics.

The Electoral Code of Ukraine provides for the creation of an election commission in each settlement in Ukraine. For villages where there are only a few hundred people on the voter lists, this is also mandatory, but there were certain problems with the composition of the election commission. This applies to the work of the chairman and members of a small village election commission who are relatives or other close persons within the meaning of anti-corruption legislation.

It has been established that the current legislation does not provide for any prohibitions on the work of close persons, while the chairman and members of the election commission receive a salary for the period of the election process, make collective decisions in order to ensure that every registered voter in this precinct has the right to vote or be elected. If ballots for elections of people's deputies or the President of Ukraine are practically impossible to forge, then ballots for local elections – of the village head or village deputies – are ordinary pieces of paper, which in a certain way determines violations in such local elections.

It has been argued that in order to counteract the falsification of election documentation, it is necessary to train new and improve the qualifications of already experienced members of election commissions, training, including on compliance with anti-corruption legislation, should become mandatory. Such essentially individual measures to prevent violations of election documentation falsification require changes to election legislation. A promising direction for further research is the problem of conflict of interest during local elections in small settlements.

Key words: *document, electoral document, falsification of electoral documents, criminological characteristics, individual prevention of crime, prevention of falsification of electoral documents.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується активними демократичними трансформаціями, спрямованими на зміцнення верховенства права, забезпечення прозорості державних процесів та розширення громадянських свобод. У цьому контексті виборчий процес відіграє ключову роль, оскільки є основним механізмом реалізації народовладдя. Проте, попри значні досягнення у реформуванні виборчого законодавства та впровадженні демократичних стандартів, виборча система України стикається з низкою викликів, що гальмують її ефективність та довіру громадян. Одним із них залишається фальсифікація виборчих документів, протидія якій має свої особливості.

Метою написання статті є аналіз окремих питань протидії фальсифікації виборчих документів.

Стан дослідження. Теоретичним підґрунтям написання статті стали праці П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, В. П. Бахіна, Ю. В. Бауліна, О. М. Васильєва, М. Ю. Валуйської, А. Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, В. В. Голіні, Н. О. Гуторової, І. М. Даньшина,

О. М. Джузи, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, О. Г. Кальмана, О. М. Литвинова, М. І. Фіалки, та деяких інших вітчизняних й зарубіжних науковців. Окрему увагу приділено циклу статей П.В. Черненка.

Виклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану вибори в Україні заборонені, проте після тривалого припинення вогню за надійної міжнародної підтримки цей процес буде однозначно проведений.

Для розуміння проблеми звертаю увагу той факт, що Постановою Центральної виборчої комісії від 14 серпня 2020 року № 177 «Про форми виборчої документації, рекомендовані для використання під час організації підготовки та проведення місцевих виборів» [1] затверджено форми 47 виборчої документації.

Виборчий кодекс (далі – ВК) України [2] передбачає таке. У ст. 20 ВК України виборчий процес визначено як здійснення протягом встановленого Виборчим кодексом періоду часу суб'єктами виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів.

Ст. 22 ВК України до суб'єктів виборчого процесу відносить:

- виборця, який має право голосу на відповідних виборах;
- виборчу комісія, уповноважена здійснювати підготовку і проведення відповідних виборів;
- партію (організація партії), яка висунула кандидатів на відповідних виборах;
- кандидата, зареєстрований для участі у відповідних виборах у порядку, встановленому ВК України;
- офіційного спостерігача від кандидата чи партії (організації партії) – суб'єкта відповідного виборчого процесу або від громадської організації, зареєстрований у порядку, встановленому цим ВК України.

З цього приводу варто вказати на той факт, що проведення виборів в Україні може мати низку проблем.

Перша із них стосується виборів народних депутатів України за мажоритарною системою. Ще до війни були випадки, коли у невеликих населених пунктах різниця у кількості голосів виборців за того чи іншого кандидата складала сотні чи десятки голосів.

ВК України передбачає створення виборчої комісії у кожному населеному пункті України. Для сіл, де у списках виборців є лише декілька сотень осіб, це також є обов'язковим, проте саме зі складом виборчої комісії тут були певні проблеми. Це стосується праці голови та членів сільської невеличкої виборчої комісії, які є родичами або іншими близькими особами у розумінні антикорупційного законодавства.

Так, ВК України у ст. 34 передбачає, що виборець може входити до складу лише однієї виборчої комісії та не можуть входити кандидати на відповідних виборах, їх довірені особи, представники у виборчих комісіях, уповноважені особи (представники) партій (організацій партій), офіційні спостерігачі, посадові та службові особи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, судді, працівники судів та правоохоронних органів, а також громадяни, які утримуються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах або мають судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину чи кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення, чи кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, якщо ця судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку [2].

Як бачимо, жодних заборон для праці близьких осіб не передбачено, тоді як голова та члени виборчої комісії на період виборчого процесу отримують заробітну плату, приймають колегіальні рішення, щоби забезпечити кожному зареєстрованому виборцю на цій ділянці право обирати або бути обраним.

Нагадаю, що Закон України «Про запобігання корупції» у контексті протидії виникненню потенційного конфлікту інтересів чи перерочтання його у реальний передбачає, що

близькі особи – члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у ч. 1 статті 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта [3].

Враховуючи такий законодавчий перелік близьких осіб, сформувати виборчу комісію у невеличкому селі майже неможливо, що передбачає або внесення змін до виборчого законодавства, або індивідуально працювати з кожним членом виборчої комісії як на предмет дотримання антикорупційного законодавства, так і недопущення фальсифікації виборчої документації.

У кримінології під індивідуальним запобіганням кримінальному правопорушенню розуміють спеціально-кримінологічне запобігання злочинності, здійснюване стосовно конкретної особи – потенційного злочинця» [4, с. 39]; індивідуальне запобігання злочинам є частиною попереджувальної діяльності стосовно певного індивіду, що здійснюється на стадії, що передуює виникненню злочинного умислу [5, с. 426].

П. В. Черненко до умов, що сприяють фальсифікації виборчих документів, відносить:

- доступність із погляду ціни і легкості використання засобів комп'ютерної і множувальної техніки;
- недосконалість форм самих документів, що, своєю чергою, створює можливість легкого їх підроблення;
- низький рівень контролю з боку посадових осіб різних рівнів організації виборчого процесу, які затверджують відповідні операції, приймають документи до обліку та перевіряють чинність документів;
- відсутність дійового контролю за відповідністю фактичного стану даних про хід та реалізацію виборчого процесу, що містяться у виборчій документації, реальному;
- відсутність практики перевірки партійної приналежності осіб, які подаються партіями як кандидати в члени окружних та дільничних виборчих комісій;
- недбале ставлення окремих працівників виборчих органів до прийняття виборчої документації, що надходять від дільничних (окружних) виборчих комісій, політичних партій та окремих громадян із метою перевірки їх фактичного змісту та достовірності документів;
- формальне ставлення уповноважених осіб виборчих органів і співробітників державних контролюючих органів до службових обов'язків щодо перевірки виборчих документів, які потрапляють до них.
- низький рівень якості підбору кадрів на посади, які пов'язані з виборчими документами та документообігом, що проявляється у відсутності знань і навичок у цих осіб щодо виявлення ознак технічного підроблення документів;
- негативно впливає той факт, що бланки виборчих документів, які супроводжують виборчий процес, не є бланками суворої звітності; – недоліки правової пропаганди серед населення можуть певною мірою розглядатись як такі, що сприяють вчиненню злочинів щодо виборчих документів [6].

Знову ж таки, якщо бюлетені для проведення виборів народних депутатів чи Президента України підробити фактично не можливо, тоді як бюлетені для місцевих виборів – сільського голови чи сільських депутатів – є звичайними папірцями, що певним чином детермінує порушення на таких місцевих виборах.

Висновки. Отже, для протидії фальсифікації виборчій документації потрібно проводити навчання нових та підвищувати кваліфікацію уже досвідченим членам виборчих комісій, проходження навчання, в тому числі на предмет дотримання антикорупційного законодавства, має стати обов'язковим.

Такі по суті індивідуальні заходи запобігання порушенню фальсифікації виборчій документації потребують змін виборчого законодавства.

Перспективним напрямом подальших досліджень є проблеми конфлікту інтересів під час проведення місцевих виборів у невеличких населених пунктах.

Список використаних джерел:

1. Про форми виборчої документації, рекомендовані для використання під час організації підготовки та проведення місцевих виборів: Постанова Центральної виборчої комісії від 14 серпня 2020 року № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0177359-20> (дата звернення: 10.01.2025).
2. Виборчий кодекс України: закон України від 19.19.2015 № 396-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20/conv#n135> (дата звернення: 10.01.2025).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.01.2025).
4. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. В. Голіна. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
5. Мартиненко О. А. Детермінація та попередження злочинності серед персоналу органів внутрішніх справ України: монографія. Х.: Вид-во ХНУВС, 2005. 496 с.
6. Черненко П. В. Фальсифікація виборчих документів: характеристика основних детермінантів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 271-274. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2019/66.pdf (дата звернення: 19.01.2025).
7. Черненко П. В. Фальсифікація виборчих документів: кримінально-правовий аналіз об'єктивних ознак. *KELM*. 2021. № 6. С. 172-176.
8. Черненко П. Фальсифікація виборчих документів: кримінологічна характеристика особистості злочинця. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 346-354.

